21. *Ріба О.М.* Німецька фахова мова нафтової промисловості: структурно-семантичні та функціональні особливості: дис... канд. філол. наук:10.02.04–германські мови. / О. М. Ріба; Івано-франківський національно-технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2010. – 296 с.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2014 р.

Телешун К.О. к. филол. н., асист.
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В СТРУКТУРЕ ТУРЕЦКОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЯЗЫКА ТОРГОВЛИ

В статье рассмотрены теоретические подходы к определению терминов, описаны их функции, предложено определение понятия «торговый термин». Особое внимание уделено явлению межотраслевой терминологии.

Ключевые слова: *термин, терминология, терминосистема, общеупотребительные, узкоспециальные, межотраслевые термины, торговые термины.*

Teleshun K. O., Cand.Phil.Sci., Assistant Professor.
Kyiv Taras Shevchenko National University

TERMS IN THE STRUCTURE OF TURKISH PROFESSIONAL LANGUAGE OF THE TRADE

The author considers theoretical approaches to the definitions of terms, outlines their functions, proposes definition of "trade term". Special attention is payed to the intersectoral vocabulary.

Keywords: *term, terminology, terminology system, commonly used, narrow special terms, multi-sectoral terms, trade terms.*

УДК 811.161.2

Тесленко В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ФРАЗЕОЛОГІЗОВАНІ РЕЧЕННЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

Статтю присвячено дослідженню фразеологізованого речення як особливого типу синтаксичних одиниць. Розглянуто спільні й відмінні риси між фразеологізованими й нефразеологізованими реченнями, з'ясовано особливості відкритих і закритих структур синтаксичних фразеологізмів. Фразеологізовані речення подано

як специфічний вид синтаксичних одиниць, що мають чітко визначену структуру, зумовлену конкретним значенням, яке закодоване безпосередньо в її структурних компонентах.

Ключові слова: *відкриті й закриті структури, нечленоване речення, структурна схема речення, фразеологізоване речення.*

Своєрідність мовної системи,- як зазначають дослідники,- полягає в тому, що, на відміну від інших систем, вона характеризується не сталою, а гнучкою структурою, неоднозначно детермінованою. «У процесі подолання протиріч між структурою мови та її елементами відбувається складна міжрівнева взаємодія, унаслідок якої зазнають редукції ті чи інші елементи, змінюються зв'язки й відношення їх до інших елементів мови, тобто структура, що існує в мові, розпадається, але при цьому не зникає безслідно, а перероджується в нову структуру, що впорядковує якісно нові мовні елементи» [Алефіренко 1987, 5-7]. Прикладом такої трансформації може бути становлення фразеологічних одиниць на базі синтаксично вільних словосполучень і предикативних синтаксичних структур. Взаємозв'язок різних рівнів шляхом подолання протиріч між формою і змістом лежить в основі розвитку й удосконалення мовної системи взагалі і її фразеологічної підсистеми зокрема [Див.: Алефіренко 1987, 5-7].

Речення, як відомо, є основним, проте не єдиним засобом спілкування. Функціонують і такі різновиди комунікативних одиниць, які не можуть бути віднесені до категорії формально-граматичного речення [Золотова 1982, 142-155], оскільки вони не поділяються на члени речення, тобто є синтаксично нечленованими, неподільними [Дудик 1972, 31-37]. У лінгвістичній літературі вони відомі як «нечленовані речення» [Грамматика русского языка 1951-1954, 79] чи «фразеологізовані речення» [Шведова 1958, 100].

Речення, виконуючи функцію повідомлення, будується за певною структурною схемою, якій властива система граматичних засобів для вираження синтаксичних часів і способів. Граматичні зразки, або мінімальні структурні схеми, на які спираються дієслівні й іменні, двоскладні й односкладні прості речення, становлять певну систему, «закритий список» [Шведова 1970, 574] у кожній мові. Речення, побудовані за певним граматичним зразком, здатні членуватися на головні й другорядні компоненти. Інформаційний зміст граматично членованих речень здебільшого ґрунтується на загальній семантиці схем і лексичному наповненні її компонентів.

Подібно до значення фразеологізмів відбувається формування семантики таких речень, реалізація якої не можлива «без підтримки» контексту [Вихованець 1992, 58]. Вона не зумовлена лексичним наповненням компонентів, тому що їхнє конкретне значення «більшою чи меншою мірою втрачається, стирається. Лексичне значення окремих слів хоч і зберігається, та воно значною мірою перекривається загальним функціональним значенням усієї одиниці» [Лекант 1974, 154].

Сучасна класиологія речення враховує різні критерії поділу речення на типи. Проте не всі різновиди простих двоскладних речень можна спроектувати на фразеологізовані. Зокрема, фразеологізовані речення не здатні виявити свою структурну й семантичну природу, реалізуючи питальну мету висловлення. Однак можуть бути:

- розповідними: *Бере мене досада* (Г. Квітка-Основ'яненко);
- спонукальними: *Чорт тебе забирай* (З газети);
- оптативними: *Хай тебе сира земля з'їсть* (Олекса Стороженко).

Фразеологізовані речення можуть бути окличними (*Бог його знає!* (Т. Шевченко) та неокличними (*Я сам не свій* (І. Вільде), здатні до членування (*Його акції падають* (Олена Пчілка) і ні (*Та у нього грошей – кури не клюють* (П. Куліш). Серед фразеологізованих речень трапляються поширені (*золоті верби поростуть*) і непоширені конструкції (*голова ціла*). Щодо повноти/неповноти необхідних другорядних членів речення, то таку класифікацію важко спроектувати на фразеологізоване речення, оскільки недоцільно говорити про неповноту їхньої структури, бо вичленування хоч одного компонента із фразеологічної сполуки призводить, як правило, до втрати її семантичного значення.

Для фразеологізованих речень, які мають структуру простих двоскладних, доцільно послуговуватися двома основними мінімальними схемами: $S_{nom} + V_f$ та $S_{nom} + Cop_fS$. Такі схеми є інваріантами, а похідні від них – варіантами. Однак специфікою структурних схем фразеологізованих речень є те, що межа між мінімальною й розширеною структурними схемами є дуже тонкою. Для звичайних речень інформативно достатньою вважають розширену структурну схему, а для фразеологізованих – однаково інформативною буде і мінімальна, і розширена, оскільки кожний компонент фразеологізованого речення зумовлений граматичною й семантичною природою сполуки.

Обмеженість різновидів структурних схем пов'язана з тим, що фразеологізовані речення здатні реалізуватися як семантичні сполуки лише в конкретних виявах, відкидаючи вокативну реалізацію суб'єкта та інфінітивну форму дієслова. Непродуктивність цих форм пояснюється тим, що фразеологічні сполуки переважно окреслюють риси характеру людини, особисті якості, емоційний і психічний стан, які можливо виразити лише інфінітивними формами дієслова та суб'єктом у прямому відмінку, оскільки такі реалізації найповніше розкривають сутність сказаного і наближають до контексту.

Однак, якщо брати до уваги лише зазначені вище схеми фразеологізованих речень, то навіть на їхньому прикладі помітно, що аналізовані сполуки підпорядковуються тим самим мовним законам, що й нефразеологізовані речення, реалізуючись у певному контексті.

Отже, дослідники характеризують речення фразеологізованої структури, виділяючи такі ознаки, як повна чи розірвана парадигма, наявність або відсутність протиставлень у плані граматичної синонімії, розмежованість або, навпаки, нерозмежованість між компонентами структурної схеми і «другорядними» членами (компонентами, які виражають ті чи інші непредикативні відношення).

Л. Ковалева подає такі ознаки фразеологізованих речень:

- неможливість вилучення одного з компонентів конструкції (це зруйнувало б конструкцію);
- у неповному вигляді ці побудови не можуть мати експліцитного вираження в одному елементі [Ковалева 2004, 43-62].

У процесі фразеологізації речень чи їхніх компонентів відбувається семантичне переродження лексичних компонентів, унаслідок чого встановлюються інші парадигматичні й синтагматичні зв'язки як окремих компонентів, так і фразеологізмів у цілому.

Парадигматичні відношення компонентів фразеологізмів виявляються під час їх заміни:

- лексичними синонімами: *кінці з кінцями сходяться (зводяться);*
- словами однієї лексико-семантичної групи: *приходить край (кінець);*
- різноманітними словотвірними *(нитка (ниточка) увірвалася),* морфологічними *(око (очі) не дрімає (дрімають)* та фонетичними *(півень в (у) брід переходить)* варіантами.

За формальною моделлю (схемою) фразеологізовані двоскладні речення побудовані:

- з обома експліцитними головними членами речення [Загнітко 2001, 145]: ***Пристрасті** в нас **уляглись,** скороспілки ілюзій обпали. З ран, що життя завдало, ще хіба шрами болять (І. Франко);*
- з імпліцитним підметом: *Що ти кажеш? Боже мій! Ти **попираєш усе святе:** ми так жили два роки… Ах, Боже мій! Зою, мені темніє в очах (Микола Хвильовий);*
- з імпліцитним присудком: *Та будь ласка! Робіть собі, що хочете, коли вам до смаку **сізіфова праця**! (А. Головко).*

Праць, які б описували різні типи фразеологізованих речень, небагато. Такі конструкції найповніше описані в монографії Л.Г. Скрипник «Фразеологія української мови», у якій дослідниця бере до уваги особливості фразового оточення фразеологічних одиниць, аналізує їхню граматичну природу, виділяючи замкнені й незамкнені конструкції [Скрипник 1973, 80-81].

Виступаючи в ролі самостійних речень, замкнені (закриті) структури, як правило, не здатні до словесного поширення. У межах складних синтаксичних одиниць вони є окремими частинами й поєднуються не зі словами, а з іншими компонентами цього складного цілого. Наприклад: *Що тут скажеш, – майстер на всі руки.* Така структура зумовлює утворення різних видів зв'язків безпосередньо між фразеологізованою конструкцію та компонентами з прямою семантикою, які мають власні предикативні центри. До складу закритих структур здатні проникати лише компоненти та конструкції, які не мають граматичного або семантичного значення: звертання, вставні слова, вигуки, частки. Такі елементи додають фразеологізованим реченням додаткового семантичного відтінку.

На відміну від замкнених фразеологізованих речень, відкриті часто поширюються словами, що не належать до їх стійкої структури. Поширеною групою незамкнених фраз, побудованих за схемою двоскладних речень, які вільно доповнюються членами речення, є бінарні утворення [Скрипник 1973, 78-89]. Сюди належать дієслівно-субстантивні сполуки, у яких граматично панівним словом виступають іменник у називному відмінку й узгоджене з ним залежне дієслово (*бас урвався, завидки беруть, вуха сверблять, вуха в'януть)* або прикметник чи дієприкметник (*кишка тонка, руки закороткі, закон не писаний).*

Існують і багаточленні відкриті стійкі фрази, які доповнюються назвами суб'єкта, здебільшого особовими займенниками в непрямих відмінках із прийменниками чи без них. Ці одиниці характеризують психічний або фізичний стан особи: *голова йде обертом, полуда з очей спала, кров ударила в голову, шматок в горло не лізе, ледве ноги носять.*

Частина відкритих фраз здатна характеризувати поведінку людини: *вітер у голові, губа не з лопуцька, не всі вдома, рильце в пушку.*

Для закритих структур характерне всебічне, повне розкриття семантичного значення; наявність компонентів структури, які розкривають задане значення; самостійність у плані вираження й плані значення.

Відкритим структурам властиві такі риси: необхідність уточнення вираженого ними значення за допомогою елементів, які не входять до структури фразеологізованого речення; компоненти структури, що є валентно активними й вимагають заповнення відкритих позицій; неспроможність функціонувати самостійно (як вільне речення) без уточнення поширювачами з прямою семантикою.

Отже, фразеологізовані речення, на відміну від мовних кліше, є особливим видом речень, що мають чітко визначену структуру, зумовлену певним конкретним значенням, яке закодоване безпосередньо в її структурних компонентах. Окремого розгляду в подальшому потребують різні типи фразеологізованих речень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Х.: Вища школа, 1987. – 133 с.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
3. Грамматика русского языка : В 2-х т. – М. : Изд-во АН СССР, 1951-1954. – Т.1. – 720 с.
4. Грамматика современного русского литературного язика / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – М., 1970. – 767 с.
5. Дудик П. С. Синтаксично нерозкладні речення, що виражають емоції / П. С. Дудик // Українська мова і література в школі. – 1972. – № 11. – С. 31-37.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис / А. Загнітко. – Донецьк, 2001. – 662 с.
7. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса: [монография] / Г. А. Золотова. – М., 1982. – 368 с.
8. Лекант П. А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке / П. А. Лекант. – М.: Высшая шк., 1974. – 159 с.
9. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник ; АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наукова думка, 1973. – 280 с.
10. Шведова Н. Ю. О некоторых типах фразеологизированных конструкций в строе русской разговорной речи / Н. Ю. Шведова // Вопросы языкознания. – 1958. – №2. – 100 с.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014 р.

Тесленко В., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ФРАЗЕОЛОГИЗИРОВАННЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ КАК ОСОБЫЙ ТИП СИНТАКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ

Статья посвящена исследованию фразеологизированного предложения как особого типа синтаксических единиц. В ней рассмотрены общие и отличительные черты между фразеологизированными и нефразеологизированными предложениями, определены особенности открытых и закрытых структур синтаксических фразеологизмов. Фразеологизированные предложения представлены как специфический вид синтаксических единиц, имеющий четко определенную структуру, обусловленную конкретным значением, которое закодировано непосредственно в ее структурных компонентах

Ключевые слова: *открытые и закрытые структуры, нечлененное предложение, структурная схема предложения, фразеологизированное предложение.*

Teslenko V., PhD student,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE SENTENCES WITH PHRASEOLOGICAL STRUCTURE AS A SPECIFIC TYPE OF SYNTACTIC UNITS

The article is devoted to the investigation of the sentences with phraseological structure as a specific type of syntactic units. The author considers common and different features between free sentences and ones with phraseological structure and clarifies some features of open and closed structures of syntactic idioms. The sentences with phraseological structure are shown as a specific type of syntactic units with a defined structure caused by the meaning that is directly encoded in its structural components.

Keywords: *open and closed structures, sentence structural scheme, sentence with phraseological structure.*

УДК 811.1

Титаренко М. В., асп.,
НПУ Драгоманова, м. Київ

ЗНАКИ, ПЕРЕДАЮЩИЕ СОЦИАЛЬНЫЙ СТАТУС В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ
(на материале русского, английского и немецкого языков)

В статье проанализированы знаки социального статуса, функционирующие в различных лингвокультурах. В ходе исследования были выявлены знаки,